

Տ Ե Ր Ե Չ

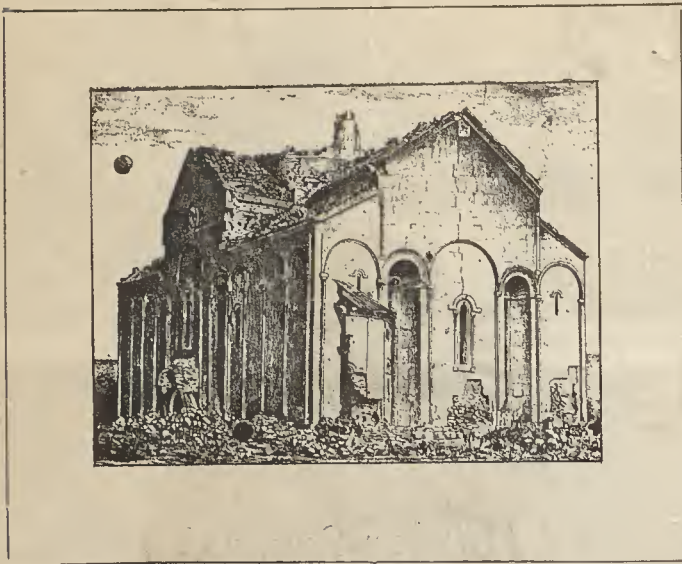
1900 ԻԼԼՐՈՍԻՄԵՆՈՐ № 42/VII

Հարունակում է Ադրիւր-Տարազի 1900 թ.
բաժանորդագրութիւնը

Ազգային թանգարան Ս. Էջմիածնում. Ս. Դիրքը (Հին և Նոր կտակարան) XIII և XIV դար

Անի քաղաք. Մայր եկեղեցի

ԱՐՓԱԶԱՅԻ ՈՒՌԻՆՆԵՐԸ

շնջում են, աղմկում են քարձրա-
ձայն
Արփաչայի ուռիները՝ կանաչ,
խիտ.
Սրտի խորհուրդ հաղորդում են
միմեանց,
Խորհուրդները խոր ու խիստ...—

Վաղը կուգայ, կըքաղէ քոչան,
Կըտանի տուն, կըգործէ սալայ,
զամբիւղ,
Արփաչայի ափերը կըմերկանան,
եւ երգերը հոգեքուխ...

Պտուղներով լցւած զամբիւղն ու
սալայ

Ճաշի համար կըզարդարեն սեղաններ,
Կամ զամբիւղով խոհարարը շուկայ կերթայ,
Կամ աղը կածեն կթոցներ...—

Շնջում են ուռիները, աղմկում.

«Ա՛խ, մենք այդպէս իսպառ կորչել չենք
ուզում,

Բէ սեղանի կամինք լինիլ զարդարանք,
Եւ ո՛չ գործիք կըդառնանք.

«Այլ այս արծակ, ազատ ափին միշտ կը-
սլած՝

Քամու շնչով պիտի խօսենք անդադար.

Պիտի երգենք մեր երգերը՝ քարձր ու
ցած,

Մեր երգերը կենսական...

Մեր շոնչից, աղմուկ-երգից, խշխշոցից
Ճամբորդները գիշեր-սահին կանգ կառ-
նեն,

Ու կըլսեն մեր երգերը սրտալից,
Ու կըլսեն, սիրտ կառնեն»...

Շնջում են Արփաչայի ուռիներ,
Ափի վրայ ազատ, արծակ, աւազուտ,
Մարդուն քերում խորհրդաւոր խոր, վառ
մտքեր,

Մտքեր՝ խոր-խոր եւ հմուտ...

Յովի. Կոտսանհանց

Զինաց կայսրների հայրը

Իտալիայի այրի թագուհի Մարգարիտ

† Իտալիայի թագաւոր Ումբերտ

Իտալիայի թագաւոր Էմմանուէլ

Իտալիայի թագուհի Հեյնէ

Հ ի - չ ու ն - Չ ա ն գ

(Ըլլ. № 39/VI-ում Գալաթի միջին պատկերն է):

Չինական դասասան

Bard-ը իր «Չինացիների սնային կեանք» (Les chinouix chez eux) գրքի մէջ հետեւեալ իրողութիւնն է պատմում չինական դատարանական կարգերից: Քրիստոնեայ-չինացին մեղադրուում է սպանութեան մէջ, որ կատարել էր այն ժամանակ, երբ նա ուրիշ քաղաքում կաթողիկոսների միսսիայի տանն էր:

Դասաւորը. Քեզ տեսել են այնտեղ, Ուրեմն դու այնտեղ էիր:

Մեղադրւածը. Դա անկարելի է, օգոստոսի 7-ից ես միսսիայում էի:

Դասաւորը. Ա! Հէնց 7 ից! (սպանութիւնը կատարել էր 9-ին): Տէ՛ք դրան 500 հարւած: Հարկաւոր է, որ նա խոստովանի:

Հրամանը իսկոյն կատարուում է — չէ՛ր, հիմա խոստովանում ես?

Մեղադրւածը. Ես հաւատացելու եմ, որ քաղաքումն էի:

Դասաւորը. Տէ՛ք դրան էլի 500 հարւած Դու պէտք է խոստովանես, որ այնտեղ էիր:

Մեղադրւածը. Ես չէի կարող միաժամանակ թէ այնտեղ լինել և թէ քաղաքում: Եթէ ես սպանութեանը մասնակցած լինէի հօ, ես մի տեղ կաշխատէի թագնէր:

Դասաւորը. Դու չատ զահլա ես

տանում: Հասցրէք անպիտանին 200 ապտակ. ինչ էլ որ լինի, դու պէտք է խոստովանես, որ այնտեղ էիր:

Մեղադրւածը. Ոչ, ես այնտեղ չէի: Դասաւորը. 200 մտրակի հարւած հասցրէք դրա ուսերին!

Այդ ժամանակ դժբախտ մեղադրւածին մօտեցաւ քարտուղարը և ասաց.

— Զգուշացիր, դու դիտես որ դեռ ուրիշ տանջանքներ էլ կան: Եթէ դու կըլամառես, բաւդ բուրդ է:

Դասաւորը. չը, ի՛նչ է խոստովանում ես!

Մեղադրւածը. Դուք տեսնում էք, Տաօ-Լա ի, որ ես այլ ևս անկարող եմ տանել այս տանջանքները. ես սպանութեանը ներկայ չէի: Բայց ձեր ցանկութիւնը գոհացնելու համար, ես կասեմ, որ այնտեղ էի:

Դասաւորը. Ահա! վերջապէս խոստովանեց: Դուրս տարէք դրան:

Մի անգնեթեք կարծիք գեղարւեստի մասին

Որոշ չափերի քահանայ Հ. Իօան Կրոնշտադսկին «Духовный Вѣстник»-ում հետեւեալ կարծիքն է յայտնում մերկ մարմնի և արձանի մասին գեղարւեստի մէջ.

«Սատանան անբարոյակտն մարդկանց միջոցով առանց որ և է ամօթի և վախի կանացի գեղեցկութիւնները ներկայացնում է մարդկանց առաջ: Այսօր ես պատռեցի մի շաքարածախի երեսը, որ ներկայացնում էր այդ գայթակղիչ մեքլութիւնը: Բայց միթէ Աստուծոյ կնոջն այդքան հրաշալի է ստեղծել մարդկանց գայթակղեցնելու համար: Միթէ կինը, մեր սրբութիւնը, փառքն ու պատիւը չի? Յարգում ենք արդեօք մենք, մեր անձը և չենք մոռանում արդեօք թէ ում ստեղծածն ենք մենք, ում ստեղծագործութեան և ստեղծողի պատկը?»

Այս տողերը կարգալիս մենք չիշեցինք նշանաւոր «Հեյնցէյի օրհնէի» հեղինակներին, միայն այն զանազանութեամբ, որ գերմանացի խաւարասէրները իրանց օրէնքի փաստաբանութեան էին հաստատական բարոյականութեամբ, իսկ Հ. Կրոնշտադսկին սատանայի չար մոլորութիւններով (որքան միամիտ են դեռ մարդիկ!)

Մերկ մարմնը, գեղարւեստա-

կան հրաշալիքների կատարելատիպն է: Նրա իդէալական վերարտադրութեան համար աշխատել են այնպիսի գեղարւեստական հանճարներ, ինչպէս Միքել-Անջելո, Ռաֆայէլ, Կորրէջիօ, Պոտրիչէլի, որոնց անմահ նկարները զարդարում են Սլքստեան մատուռի կամարները, առանց անբարոյական մտքեր զարթեցնելու նայողների մէջ, կամ անմահ Ռուբէնսը, որի հանճարեղ վրձնի ոյժին մերկ մարմիններ նկարելուն, ոչ ոք չի կարողացել հասնել, կամ Բելլեքերեան Ապոլլոնն ու Միլոսեան Վեներան, միթէ անբարոյական են?!

Գեղարւեստը սուրբ է և անվերջ... Նա անսահման ազատ է, նրա հսկայական թռիչքները չեն կարող սահմանափակել այդպիսի, վալրենի հաւկացողութիւններ և սուրբ է այն մերկ մարմնը կամ արձանը, որ սրբազան գեղարւեստի հարազատ արտադրութիւնն է:

Աղբաւ առակերտներին օգնելու նոր միջոց

Ինչքան աղքատ աշակերտներ, չընայելով իրանց ընդունակութիւններին, աշխատասիրութեանը, չեն կարողանում իրանց ուսումը վերջացնել, որովհետեւ ուսումնալանների վարչութիւնը նրանց հեռացնում է ուսումնարանից, երբոր նրանք չեն կարողանում, որոշ ժամանակամիջոցում ուսումնարանի վարձը վճարել: Այս տխուր երևոյթի առաջնաւելու համար ոմն պ. Վիտինգ առաջարկում է հետեւեալ միջոցը. թող հարուստ ծնողները մի չնչին հարկ գնեն իրանց վրայ, իրանց աշակերտ որդիներին անունից, և այդ հարկից պոչացած գումարով վճարեն չքաւոր աշակերտների ուսումնաւարձը: Որքան համակրելի առաջարկ է դա!

ԱՆ ԾԱՊԼԻՆ

(Զինական հին բանաստեղծ Լիսայդե-ի երգերից)

որս նայեցի պատուհանից,
Մասքս ասողով ծակեցի,
ձերմակ ծաղիկն իմ կարկանդակս
Նլ արհունով ներկեցի:
Ո՛ր է հիմա իմ անձկալիքն —
Միտք եմ անում սարսափով,
Դուցի՜ Եւրան չար թրեմամբին
Սպանեց թրքի հարւածով:
Յանկարծ լացիս այդ ժամանակ
Ձիան սրուի լրսեցաւ,
Եւ ես իջայ բազը արագ,
Կուրծելով, թէ նա եկաւ:
Բայց, աւա՛ղ, մեր դատարկ բագում
Չըկար ոչ մի ձիաւոր...
Իմ սիրսն էր այն պինդ սրուփում
Կրծքիս տակին սրգաւոր:
Եւ նորից ես հառաչելով՝
Իմ կարկանդակն եմ թելում...
Եւ մարտարիս-արցունքներով
Նլ ծաղիկն եմ զարդարում:

Ջաւադ-բեկ Բալուդիան

Տիկին Աննա Բաճեփ (Պարսկա-հայունիւ հագոււածով)

Խ Ղ Ճ Ի Խ Ա Յ Թ Ը

արտեղներում չըկայ ծաղիկ և երկնքում
չըկան աստղեր, որովհետեւ ձմեռ է և խաւար զի-
շեր: Տեսնելով այս իմ սիրելի թուշնիկը, նրա աչքերը
լցեցան արտասուքով. վշտանում է նա, ծեծում է
իր կուրծքը, ինչպէս մի մարդ, որ տանջւում է խղճի
սաստիկ խաչթացից:

«Աւա՛ղ, աւա՛ղ, ինչքան մեծ է իմ մեղքը և
ինչպիսի տանջանքների ես չարժանացաւ: Գու, որ
սիրում ես ինձ, գիտես արդե՞ք ինչու պարտեղներ-
ում չըկայ ծաղիկ, և երկնքում չըկան աստղեր»: —
«Որովհետեւ այժմ ձմեռ է և զիշեր»:

«Ո՛հ, ո՛հ, դրա համար չէ, չարանենդ ըղձա-
նոջը, որ ատում է ամեն ինչ, որ ծաղկում է ու
փայլում, երգել է, որ ամեն անգամ պիտի թառա-

մեցնէ ծաղիկները և եթերքում պիտի հանդընէ
աստղերը ամեն անգամ, երբ ես քեզ դաւաճանեմ,
քամբնխտ մարդ: Ահա՛ ինչու այժմ պարտեղներ-
ում չըկայ ծաղիկ, և երկնքում չըկան աստղեր»...

Փոխ. Ս. Ջահրաբեկեց

է վատութեամբ, ո՛վ իմ ընկեր,
Գու կըձգես այն դրօշակ,
Որին զինւոր անձնանէլ,
Գրեցինք մենք մի ժամանակ:

Ապա գիտցիր, որ ես նրան
Գարձեալ պարզած համարձակ,
Դէպի կուիւ օրհասական
Պիտի տանեմ միայնակ:

Լ. Մարկոսեան

Q h u m l y u n l y p l k u n z d

Ս ա մ ա ր կ ա ն դ . — Երկաթուղու հետ մրցողները

Երկաթուղային ցանցը XIX դարի վերջում

XIX դարը խոշոր առաջադիմություն է կատարել երկաթուղային ցանցի հսկայական ընդարձակման գործում և մոտեցող XX դարը մեզ առիթ է տալիս առելի մօտ ծանոթանալ այն արդիւնքների հետ, որոնք երկաթուղիների կատարած արդիւնաբերական խոշոր դերի հետևանքներն են:

Ներկայումս գոյություն ունեցող երկաթուղային ցանցերի ընդհանուր երկարությունը հետևեալ կերպով է դասաւորւած.

Միաց.-Նահանգ.	184,532	անգլ. մղոն
Գերմանիա.	29,984	»
Ֆրանսիա.	25,862	»
Եւրոպ. Ռուսիա.	25,357	»
Անգլիա.	23,534	»
Ռուս. Հնդկաստ.	21,543	»

Ամերիկական երկաթուղային ցանցի երկարությունն է 184,532 անգլ. մղոն, իսկ միւս պետություններինը բոլորը միասին վերցրած 126,000. ուրեմն Ամերիկայի երկաթուղային ցանցի երկարությունը 58,000 մղոնով երկար է քան բոլոր վերոյիշեալ պետություններինը:

Բաց և այնպէս չըպէտք է մոռանալ, որ երկաթուղային ցանցի երկարությունը պարզ հասկացողութիւն չի տալիս նրա այս կամ այն պետութեան մէջ կատարած դերի մասին: Անհրաժեշտ է ի նկատի ունենալ և շատ ուրիշ բաներ—լոկոմոտիւնների, ճանապարհորդների թիւը, ապրանքների քանակութիւնը և այլն և այլն:

Լոկոմոտիւնների քանակութեան կողմից Ամերիկան դարձեալ բռնում է առաջին տեղը: Նա ունի 36,746 լոկոմոտիւլ: Յետոյ գալիս է Գերմանիան—19,602, Անգլիան 16,842, Ֆրանսիան 10,501, Ռուսիան 8,748 և բրիտանական Հնդկաստանը 4,258: Եթէ բաժանենք այժմ ցանցի ընդհանուր երկարութիւնը լոկոմոտիւնների թւի վրայ, դուրս կըգա, որ իւրաքանչիւր մղոնի վրայ Անգլիան ամենից շատ լոկոմոտիւլ ունի, իսկ Միացեալ-Նահանգները և բրիտանական Հնդկաստանը ամենաքիչ: Այս հանգամանքը մեզ հասկացողութիւն է տալիս այն մասին թէ, որ երկրում երկաթուղային շարժումը առելի է զարգացած և որտեղ պակաս ինչ վերաբերում է լոկոմոտիւններին, պէտք է սսել, որ ոչ մի երկրում այնքան ահագին լոկոմոտիւններ չեն կառու-

ցանում, որքան Ամերիկայում. օր. Եւրոպայում չի կարելի գտնել ոչ մի լոկոմոտիւլ, որին կարելի լինէր համեմատել այն հսկայական լոկոմոտիւնների հետ, որ շինւեցին նորերս Չէպէնտանդի կամ Բրուկի գործարաններում: Նրանք կշռում են 100 տոնն!

Մարդատար վագոնների թիւը դասաւորւած է հետևեալ աղիւսակով.—

Անգլիա	62,252
Գերմանիա	84,590
Միաց.-Նահանգներ	33,893
Ֆրանսիա	28,743
Հնդկաստան	14,743
Ռուսիա	10,560

Եթէ այժմ համեմատենք բազմի վագոնները, այդ կողմից Ամերիկան հսկայական առաջադիմութիւն է կատարել, ոչ միայն թւով, այլ և մեծութեամբ: Նրա վագոնները անգլիականներից երկու անգամ մեծ են, իսկ 4 անգամ մեծ ֆրանսիականից կամ գերմանականից: Բացի դրանից ամերիկական միջին ապրանքատար լոկոմոտիւլը հսկայ է եւրոպականների հետ համեմատած:

Անցնելով ճանապարհորդների տեղափոխութեան հարցին, կրտսնենք որ առաջնակարգ տեղ է զբաղում Անգլիան—1,062,911,000 մարդ մի տարւայ

Կ ո Վ Կ ա ս ե ա ն մ ու զ է յ Թ ի Ֆ Լ ի ս ու մ. Մ ե ը հ ն ու թ ի ւ ն ն ու ը ի ց

ընթացքում, Յետոյ գալիս են Միա-
ցիալ-Նահանգ.—698,342,000. Դեր-
մանիան—646,461,000. Ֆրանսիան—
382,240 316. Հնդկաստ. 160,000 000
և Ռուսաստանը—97,000,000: Մար-
դատար գնացքները ընդարձակ զար-
գացումը Անգլիայում բացատրում է
այն հանդամանքով, որ այնտեղ, ինչպէս
Ռուսաստանում կամ Միացեալ-Նա-
հանգներում, շատ ընդարձակ տարա-
ճութիւններ չըկան: Բացի զրանից
շատ անդիւացիներ աշխատում են
քաղաքում, իսկ ապրում են մշտա-
պէս քաղաքներից դուրս: Բացի զրա-
նից Անգլիայում շատ տարածւած
և ժողովրդական են զբօսանքային
գնացքները:

Ի վերջոյ, բերենք հետեւեալ աղիւ-
սակը, որ պատկերացնում է երկա-
թուղային ապրանքների տեղափո-
խութիւնը.

	Տեղափոխւած ապրանքները
Միաց.-Նահանգներ	913 միլ. տոնն
Անգլիա	457 > >
Գերմանիա	276 > >
Ֆրանսիա	120 > >
Ռուսիա	97. > >
Բրիտ.-Հնդկաստան	39 > >

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

Ինչպէս Տարագի ընթերցողներին
յայտնի է, սոյն յուլիսի 17-ին Մոն-

ցայում անարխիստների ձեռքով ըս-
պանւեցաւ. Իտալիայի թաղաւոր Ում-
բերտոն, որ ծնւել էր 1844 թւին և
գահ բարձրացել 1878 թւի յունւարի
9-ին, Նա յայտնի էր երիտասարդ հա-
սակում իբրեւ լաւ գօրապետ և Իտա-
լիայի Ժողովուրդը նրան սիրում էր
իբրեւ մարդասէր, խնայող և պարզ
մարդու: Զատերն նրան մեղադրում
էին, որ Նա սխալ գործեց միանալով
Աւստրիայի և Գերմանիայի հետ, որ
ահագին ծախքերի դուռն բացեց Իտա-
լիայի համար: Ումբերտոնի կինը—
Մարգարիտա թագուհին Իտալիայի ա-
ռաջին ուսեալ կինն են համարում:
Նա մի առանձին համակրանք է տա-
ծում դէպի հայերը և հայերէն է սո-
վորում: Իր ամուսնու մահից յետոյ
Վենետիկի Միլիթարեանների ս. Դա-
զարի վանքում Նա հանդիսաւոր հոգե-
հանգիստ կատարել տւեց հայ միաբա-
նութեան մասնակցութեամբ: Ներկա-
յումս սրանց գահ բարձրացած որդին՝
Վիկտոր Էմմանուէլը ամեն կերպ աշ-
խատում է պալատական շռաջ ծախ-
քերը կրճատելու Նա հեռացրել է
հարիւրաւոր պալատականներ և շքա-
խմբեր, որոնք ձրիաբար օգտւում էին
զանձարանից: Արքունական աւելորդ
տներ վաճառել են և դրամները դրո-
ւել զանձարանում: Նոր թագաւորը
նոյն իսկ ոչ մի թիկնապահ չի պա-
հում, վաճառել է տւել աւելորդ շատ
կառքեր, պաշտօնից արձակել է և
շատ խոհարարներ, որոնք ձրիակեր

պալատականների համար կերակուրներ
էին պատրաստում: Երիտասարդ թա-
գաւորի տնտեսած գումարը մի քանի
միլիոնի է հասնում: Նա ամուսնացած
է Ջերնապորիայի իշխանի դստեր՝ Հե-
լենայի հետ, որին առաջին անգամ
տեսնելով սիրահարել էր: Նոր թա-
գուհին իր ամուսնու խորհրդատուն
և անբաժան ընկերուհին է:

Այլ եւ այլ

Թէ ինչպէս են չինաց կայսրի հա-
մար կինը ընտրում, առաջ կեն բերում
այստեղ մի քաղաւած: Նշանակաւ
օրը Չինաստանի մայրաքաղաքում ժո-
ղովում են մի քանի հազար աղջիկներ,
բոլորն էլ մանջուրական սպաների
դուստրներ: Այս օրը չըպէտ է 16 տա-
րեկանից աւելի լինի: Նշանց ամենից
առաջ ներկայացնում են մայր-կայս-
րուհուն: Իր նշանակի համեմատ
ընտրում է 30 աղջիկ: Իսկ մնացածնե-
րին ուղարկում են իրանց տները, բո-
լորին էլ աւելանալան զանձարանից
ընծաներ տալով: Ընտրւած 30 քեկնա-
ծուներից ինքը կայսրն իր համար կնա-
ցու է ընտրում մէկին: Նշանիկ հարս-
նացուն իսկոյն ընծաներ են տրւում
200 ունցիա ոսկի, 10,000 օսէլ արծաթ,
քէյի պարագաներ ծանրագին ոսկոյց,
1 հաս ոսկէ և 2 հաս արծաթայ զլխի
զարդեր, երկու արծաթայ լացարան,
1000 կտու մետաքէ քանդագին գործ-
ւածքներ, 20 հաս հարուստ զարդարւած
մանդրական նստիւ և 40 հաս էլ
լծկու ընտիր նմոյցներ: